

Chaplin és

Radzs Kapur, a hindu filmrendező és színész a világszerte jelentkező nagy kísérletezők közé tartozik. A spanyol Bardem izgalmas realizmusa, az olasz Fellini filmjei, Elia Kazan különös lélekelemzése, a szovjet Kalatozov újszerű szocialista realizmusa mellett Radzs Kapur a romantikát éleszti fel az indiai sajátos valóság talajába ültetve. Alakjai az ősi hindu dallamok ritmusával futnak a modern világba, látomásainak misztikussága a teljes valóságot óhajtja kifejezni. Ott áll, ahol az indiai társadalom: régi és új határán, a bálványimádó időkbeli megmentett naiv költemények és a lüktető, kapitalista Bombay dallamai között.

Radzs Kapur hősei: a rács mögé zárt »csavargó«, az ártatlanul üldözött koldus, a bohócalarcban vándorló kisember nagyon is kézzel fogható rongyok köntösében, az életből való menekülés legkisebb igénye nélkül vádolja »a fejtezőre állított világot«.

Radzs Kapur keres. Keresi a régi bölcsék életfilozófiáját, bizonyos irodalmi karaktereket is felidéz, lélekelemzése helyenként Freudra utal, világképe sokszor lüktetően modern, felhasználja a szimbólumok nyelvét, s hogy a népköveteléseinek is eleget tegyen: bőségesen alkalmazza az ének- és táncbetéteket. Keresi másrészt Radzs Kapur azt a kisember-hőst, aki elmondhatja elképzelését a

világról. Legérdekesebb kísérlete, hogy a 420-as urakban visszatér a chaplini hagyományokhoz.

Egy kisember botorkál valahol. Fekete keménykalapot visel, jellegzetes a bajusza, ormótlan bohóccipőt hord. Idegen körülötte a világ, felőkellek a tárgyak. Bukdácsol, egyszerre nevetséges és elszomorító. Ki ne ismerné Chaplin halhatatlan hőstét?

Ügyefogyottan karikázva tűnik fel az úton egy ember, hetyke bajuszkával az orra alatt, furesza gyűrött kalappal, szakadt, japán tornacipőben lépkedve. Énekel, pislog, kacérkodik a robogó gépkocsikkal, ravaszkodik, majd egy szinte a meséből támadt kígyótól megijedve, belerobog a világba, a nagyváros felé. Radzs Kapur figurája ez a 420-as urakban.

A némafilmek Chaplin-hőse vergődik a pofozógéppé torzult etetőmasinában, képtelen lefeküdni a gombnyomásra működő, gépesített ágyszórnyetegre, vagy éppenséggel ég és föld között billeg a szakadék szélén lebegő házban. Megbolydult világban vándorol, össze-vissza zúzza magát ez a tisztaszívú emberke. Könnvezetően naiv, alig tud a világról, mélységesen, szinte ostobán hisz a szépségben és époen ártatlanságával győzi le a kitanult és ravasz életet. Végül furcsán kacszáva elindul valahová, egyedül marad. Mégsem az

Radzs Kapur

örök individualista csavargó jelképét adja, hanem a kiszolgáltatott kisemberét, aki vándorolni kényszerül a kegyetlen valóságban. Radzs Kapur hőse a jószág, gonoszság, szerencse és tudás szimbólumai között a valóság álarcosbáljában maga is álarcot visel. Modernebb hős, mint Chapliné, mert kiábrándultabb, tisztábban látó, botorkálása is védekezés, ügyefogyottsága is eszköz. Bohócalarcot visel, vagy a kegyetlenség maszkját, bukfeneczik és karriert fut be. Bolondnak nézik, vagy gazembernek. Pedig csak élni akar.

Chaplin hősében meghat a tisztaság, a védtelenség, az a keménykalapos, botos kisember csak álmodja magát erősnek, nagyknak, sosem lép ki szimbólikus ruhájából, mindig önmagát alakítja. A filmbeli Radzs erős páncélt épített magának, álmait valóra akarja váltani, cseppet sem naiv, telve van ambícióval. Becsöppen a szerencse templomába, a bohócalarca egy pillanat alatt hidegké keményedik. De Radzs végig fájdalmat hordoz magában, s ennyiben rokon a Chaplin-hőssel. Sosem felejtjük Chaplin félszeg mosolyát, amikor másé lesz az, akit szeret, és újból elindul vándorútiára, sosem felejtjük a 420-as urak szerelmi jelenetét sem. Hiszen ennek a modern hősnek is tovább kell vándorolnia, régi rongyaiban, mert

öveit el nem árulta és álmodni kezdett. De Chaplin a pusztá végtelemben indul, Radzs a város (talán az új, talán a régi) felé, szerelmével az oldalán, a győzelem tudatával! Chaplin hőse szomorúbb, Radzs Kapur — ha győz is — keserűbb.

A 420-as urak nem egyértelműen kitűnő film. Kérdéses, hogy a neoromantikus köntös illik-e a modern világra? Meg akarja-e teremteni Radzs Kapur az új Chaplint vagy egyszerre ez a kísérlet? Kérdéses az is, hogy mennyiben lehetséges ez az indiai film sajátos köntösében? (A sok ének- és táncbetét néhol fárasztó, bár ezek itt szinte brechti, a cselekmény mélyére világító szerephez jutottak.) Akik azonban Radzs Kapurt egyszerűen epigonnak gúnyolják: tévednek. Radzs Kapur tudatosan veszi át

a chaplini maszk és jellem bizonyos jegyeit s — bár ötletei gazdagságával még nem mindig képes megbirkózni — nagy művész. Érdeme már az is, hogy felfedezte: a chaplini figura nem egyedülvaló, a tudatosan vallott mester műfajt is teremtett. Vegykonyhájában minden bizonytal értékes alkotások készülődnek.

NÁDOR TAMÁS

